

Pred svetom vsem svoj dom ljubímo,
Z besedo, delom, to vršímo;
Vsak bodi krepek in srčán,
Da nam napoči bolji dan!

Ljubiti dom gre iz srcá,
Ljubezen srčna le veljá:
Za dom, če treba je trpeti,
Če tudi treba za-nj umreti,
Naj nič strašilo nas ne bo;
Za dom trpeti je sladkó!

Ljubiti dom ne gre le zdaj,
Ljubiti dom gre vekomaj:
Oj bratje, sestre, prizemímo
In domu zvéstost ohranímo,
Da blagoslavlja večni čas
Ljubav do doma v grobu nas!

Fr. Cimperman.

Mitologične preiskave.

Pregina, mitično bitje starih Slovencev.

Spisal Davorin Trstenjak.

Kedar poleti med gromom in bliskom huda burja piše in žitno latovje giblje in prevrača, stoka kmet in pravi: „oj! ti nesrečna pregina, kaj si mi škode na-pravila.“

Kaj neki pomeni ta beseda?

Jaz jo razlagam iz besede „preginem“ in mislim, da je sestavljena iz prepozicije pre in ginoti; — ginoti (γύινθη) pa stojí za gibnoti (γύβινθη). Te besede prvotni pomen je gotovo plicare, zato gibatica, gibek, flexibilis. Iz pomenov: plicare, flectere, pa so se obražili pomeni: premage, pogibelji, zgubitka (primeri: guba, ptica, falte) pogubljenja, lik nemškim: winden, plicare, flectere in überwinden, superare.

Pregina (прѣгниа) toraj stojí za: прѣгъниа — прѣгъбна, in znači: flectens, plicans, procellans, curvans, die beugende, verflechtende, umkehrende, primeri latinsko: procella, Sturm, in procello; gibljem, prevračam. Tudi Belostenec¹⁾ tolmači pregibljem v: procello, capero, corrugo, staroslov. pregibanje, plicatio, pregnoti za pregibnoti, plicare.*)

V staroslovenščini nahajamo: pregynia. Miklošič²⁾ je pristavil pri tej besedi: „sensus dubius“; vendar iz konteksta stavkov, v katerih se nahaja, se že razjasnuje pomen, ker „v preginjeh in v neobhodnih gorah“ kaže na zadelan, zaprečen pot, toraj so preginje: Windungen, durch Gesträpp verflochtene Wege, Schluchten (schlucht od schlingen = winden), Abgründe, Biegungen itd. Stavek iz staroslovenskega virnika, kterege Miklošič navaja, in v katerem nahajamo „mjestjeh pregynenih“, „pustijną pregynenoē“, se drugače ne more razlagati, kakor: locus flexis curvatis, locus desertus, curvus, flexus itd.

Tudi pri starih Rusih najdemo mitično bitje: Pe-

¹⁾ Belostenec „Gazophyla“ s. v: pregibljem.

²⁾ Primeri še srbsk. pregnuti za pregibnuti 1) biegen, beugen, 2) entschliessen, ker odločitva je na gnenje na eno stran, zato črnogorsk. preginjač, der Entschlossene, primeri starosl. lončiti, definire, iz korenike: lonk, lenk, curvare, beugen, poginjati se, vorwärts neigen.

²⁾ Miklošič „Lex. paleosl.“ s. v.

regyna. Visokoučeni Sreznevski¹⁾ priobčuje iz starega rokopisa „Uklanjajsja pred Bogom nevidimym: moljaščih člvk (človek) rodu i roždenicam (naše rojenice), Perunu i Mokoši i Peregyni = Pregini, ker pere je ruska oblika, staroslov. ipš, novoslov. pre.*“ (Kon. prih.)

Socijalno-politiške razprave.

Bivša parižka komuna in socijalizem.

Socijalno-politiška študija.

Spisal dr. V. Zarnik.

IV. (nadaljevanje.)

Tako, kakor sem ravno kar popisal stvar, nič prenapel, nič odvzel, argumentirajo proletarci in njihovi socijalistični vodje. Kdo bo tajil, da ne bi bilo mnogo istine v njihovih besedah? In kaj so nasledki tega? Da se tem enostranskim svobodnjaškim in liberalnim naporom nasproti postavlajo isto tako enostranski napor vse zjednačiti. Ti naporci cikajo na to, da bi se z močjo in z voljo cele skupine (na priliko: države, komune) vsem državljanom enaka mera vseh vžitkov osigurala. V to ime, da bi se pa to dalo vresničiti, mora se po mnenju komunistov vse privatno premoženje v skupno premoženje združiti, in da se to skupno premoženje ne le samo vzdržuje, temuč tudi pomnožuje, mora država „vse delo organizirati“. Na tej podlagi bi se potem vsem enaki vžitki zagotovili.

Liberalizem postane prav lahko v svojih razmerah napram državi preveč centrifugalen, med tem ko hoče komunizem preveč vse v državi vsredotočiti. Ako vlada nebrzdana svoboda v narodno-gospodarstvenih zadevah, postanejo „svobodne“ fabrike**) postavno dopuščene, vekovite ječe za proletarca, protivna bi pa spet bila država, osnovana na komunističnih načelih, posilna delalnica v velikem slogu. Schäffle***) je pisal ravno o tem 1870. leta, da, ako bi ekonomični liberalizem enostransko nadvladal, ima se človeško društvo po pravici batи strašanskih komunističnih udarcev. In mož je bil dober prerok, kajti še ne dobro leto potem se je parižka komuna z grozovitim čini pokopala, o čemur bomo pozneje obširno govorili.

Naloga našega časa je, da se to, kar je resničnega in dobrega, ravno tako iz liberalizma kakor iz komunizma izbere in zveže, da se ogibljemo napak obeh sistem in da z vsem trudem za tem težimo, da se osebna svoboda in društvena enakost v istem razmerji razvijate. Ta težnja gre za tem, da se morajo vsem po javni vlasti vnanja tla osebne svobode ohraniti, ali ob enem se morajo pa tudi divji izrastki te svobode toliko prikrajšati in opravičiti, da se bo kolikor toliko za zmirom prilika odvzela, ako bi nekteri bogataši sironaškega proletarca tlačili, teptali in vničevali. To tretjo težnjo imenujejo najnovejši národní ekonomi: ekonomični federalizem. Izpovemo tū, da tudi spadamo po svojem mišljenji in osvedočenji v krog ekonomičnih federalistov. Cilj in konec ekonomičnega

¹⁾ Sreznevski „Archiv istoričk. i juridič. svjedjenij. Kočačeva. cast. 2. otdjel 1. str. 114.

²⁾ Staroslov. γύινθη, gynoti, vendar pomen: perire je že drugotni, prvotni je: flectere, plicare, curvare.

³⁾ Nemški národní ekonom grof Soden piše že pred 60 leti: Die sogenannten freien Fabriken sind nichts anderes als permanente Zuchthäuser der schlimmsten Art für das arme Proletariat. Pis.

⁴⁾ „Socialismus und Kapitalismus“ na 159. str.

sistemi veliko pripomogel k tlačenju kmečkega stanu, ker je vse njegovo hrepenenje in teženje za tem šlo, da se obrtnja po mestih in trgih čem bolj mogoče pospeši in povzdigne. Doseči bi se pa to dalo po Colbertovem mišljenji le takrat, ako se kmečki stan in v obči poljedelstvo kolikor je le mogoče zoperstavlja in zanemarja. Ti krivi Colbertovi misli sta se že Boisguillebert in slavni graditelj francoskih trdnjav Vaubau z vso silo vstavljal, pa takrat še brez vspeha. — Dolgo premišljevanje je potem Quesnay-a na to napeljalo, da se mora vse umetno vredjenje — ali reguliranje — iz narodno-gospodarstvenega kakor tudi iz državnega življenja iztrebiti in da se mora vse na naravni podlagi snovati in graditi. V „društvenem“ življenji mora spet „vlada narave“ — „le gouvernement de la nature, physiokratie“ — v svoje jej od pamтивка pripadajoče pravice vpostavljena biti. Ako se spet „narava“ v svoje pravice vpostavi, bode prišel kmečki stan, kakor najproduktivnejši in najštevilnejši k blagostanju; in ako se kmet in v obči poljedelec obogatí, pomagalo se bo tudi na ta način najbolje državnim financam. Vladanje „narave“ v društvenem življenji je pomenilo v tistem času toliko kakor odstranjenje vsega umetnega reguliranja in umešanja državne uprave v društvene in gospodarstvene zadeve. Možje, ki so bili pristaši teh misli, so se imenovali fiziokrati ali pristaši „vladanja narave“ in skupno so predstavljali po vsem svetu slavno fiziokratično solo. Gournay, eden najbolj izobraženih fiziokratov, je rekel ministrom Ludovika XV., da je najboljše, kar morejo za povzdigo národnega blagostanja storiti, to, ako prepustijo národnogospodarsko gibanje popolnoma svobodi, in ako se v nič ne mešajo, kar je izrazil z besedami: „laissez faire, laissez aller!“ (pustite, naj se vse samo ob sebi dela, naj vse samo ob sebi gré!).

Kaj pa pomeni tako imenovano vladanje narave? Prvič: Zanikanje vse aktivne in umetne narodno-gospodarstvene politike in drugič: povsod popolnoma prosto gibanje. — Vsled tega pa, da so se vse niti, s katerimi je bil poprej gospodarstveni red našega društva prepletен in obvezan, naenkrat raztrgale, preostalo je le še svobodno gibanje pojedinega.

Individualna svoboda je postala po tem takem cilj in konec vsega hrepenenja in teženja in čisti in popolni liberalizem je začel na ekonomičnem polji vladati. Njegovi pojedini zahtevi so: svoboda v trgovini z žitom, notranji in vnanji svobodni promet, vničenje cehov (ali „cunfti“), svobodna konkurenca v poljedelstvu, v obrtniji, v trgovini, svoboda v pogajanji visokosti obrestih, oproščenje zemljišč vseh fevdalnih bremen. Te tirjatve čistega liberalizma so, kakor vsakdo ve, po vsem svetu nadvladale. Ideje 1789. leta so bile dozdaj merodajne pri postajodajalstvi vseh dežel in ekonomični, kakor politični liberalizem je dozdaj povsod več ali manj zmagajosno svojo zastavo razvil.

Kakor smo rekli, bil je roditelj in oče te sisteme Quesnay. Znanstveno najbolj imenitni zastopniki ekonomičnega liberalizma so se pa pojavili v tisti deželi, v kateri je bil sedanji kapitalizem najpoprej in najmočnejše razvit, to je: na Angleškem. Adam Smith, Ricardo, Malthus so klasični zastopniki liberalne, čisto kapitalistične, narodno-gospodarstvene sisteme. Glavni reprezentanti te šole so na Francoskem: Dunoyer, Bastiat, Michel Chevalier, Wolovski in drugi epigoni. Na Nemškem se je pa narodno-gospodarstvena znanost od početka notri do današnjega dne zmirom na temelji francosko-angleškega liberalizma gibala in pregibala, in je zmerom doktrinarna ostala. Prvaka, kakor so Quesnay, Smith ali Ricardo še ni dozdaj Nemčija nobenega na tem polji znanosti v boj poslala. Karakteristične za-

stopnike liberalizma, še bolj pa socijalizma na Nemškem je porodil še le najnovejši čas.

(Dalje prihodnjič.)

Mitologične preiskave.

Pregina, mitično bitje starih Slovencev.

Spisal Davorin Trstenjak.

(Konec.)

Da je Pregina, Peregyna morala biti elementarna boginja, pričuje tudi ta okoliščina, da se imenuje v družbi Mokoša.

Mokoš je bil bog mokrote, deževja; slavenski *Zevs vētuos* — *vnęs*, iz korenike: mok, irrigare, humectare, in ne imenuje se samo večkrat pri staroruskih letopiscih, nego tudi pri staročeských,¹⁾ vendar pri teh kot žensko božestvo: Mokosla — Moksla — Mokošla — Mokšla. Sufiks: la v ženskih imenih radi rabijo Slovenci, primeri: osebna imena moško Cink, žensko Cinkla, moško Korže, žensko Koržela, moško Rakoše, žensko Rakošela; — tako tudi: Mokoš, Mokš in Mokošla, Mokšla. V Mokšli je toraj osebljena deženosna megla, ali pa ženska stran Mokoša.*)

To božanstvo najdemo tudi med retranskimi spomeniki. Rajni Kollar²⁾ je napis zvesto posnel, a posiljeno bral. Na simboli božestva so sledeče rune: *ΜΙΚΙΣΛΑ*, kar se le brati more: MIKISLA. Simbol božestva je živinče, in Kollar je hotel spoznati v njem bika, zato je bral: Bikisla, in trdil, ker se je utegnila poslednja črka v pogubiti, da znači: Bikoslav. Masch³⁾ podobo popisuje tako-le: „Es ist dieses Bild durch das Feuer so stark beschädigt, dass man nicht genau anzeigen kann, wie dasselbe ehemals gebildet gewesen. Die Figur ist 2 Zoll lang und ein Zoll hoch, und wiegt 13 Lot. Sie ist von Metall und ganz fein überzinnnt. So viel sieht man, dass es ein vierfüßiges Thier ist, welches mit unterschlagenen Beinen liegt, den Kopf aber etwas in die Höhe hält. An den Stellen der Ohren sitzen zwei Erhöhungen, die entweder Ohren sein sollen oder auch Ueberbleibseln abgebrochener Hörner sind“. Na eni strani res ranske črke dajo, kakor je Masch dobro bral: Berstu. Masch je mislil na mitična bitja: Berstuke, ktere je poznal iz starih letopiscev, in kteri so bili enaki nemškim „Kobolde“, al nemški letopisci so imé prstuk, prstuki = palčnjaki, fingerlange, daumenlange Wesen, Däumlinge, krivo pisali: berstuki, namesti prstuki. Beseda: Berstu — nam vendar daje prav prikladni priimek za božanstvo dežja, mokrote, in sicer slov. brstiti, sprossen, keimen, brst, Sprosse, Knospe, brsen, üppig, sansk. brh, crescere.*). Berstu, bodi-si ker ste dve črki že poškodovani: Berstuka ali Berstuna, ali kakošen bodi drugi sufiks toraj znači: germinare faciens, crescere faciens, in ta priimek je prav naraven za božestvo dežja.

¹⁾ Paul Stransky „Republ. bohem. Lugd. Bat. 1634. 24. cap. 6.

²⁾ Stredowsky (Sacr. Moravia str. 54) Mokošla naravnost prevaja: v pluvia.

³⁾ Glej Kollar „Tab. k Staroitalii Tab. VI. fig. 4.“

³⁾ Masch „Die gottesdienstl. Alterth. der Obotriten“, §. 211. fig. 31.

⁴⁾ Izvirni pomen sansk. korenike brh je ferire, in še le drugotni: crescere, primeri analogično: brsati, schlagen, ausschlagen, toda so si brsenje, brstenje, das Sprossen, Keimen, mislili kot: brsanje. Primeri analogično nemški: Die Bäume schlagen aus.

Napis na sprednji strani tega živinčeta je Masch bral: Siksa, al Kollar je našel runske črke, ktere dajo besedo: Mikisla, ne pa Bikisla, in po mojem mnenju Mikisla ni druga nego česka: Mokosla. Polabskoslovansko narečje glasnik a in o, kakor Rusinsko rado spremeni v i, zato najdemo: nic namesti noc, sliwi, namesti: slovo, hita namesti: hotu — hoču, vilsa namesti: volsa = olša, Erle, virjal namesti: varjal = orel, rizedelena namesti: razdelena;¹⁾ na malikih: Krikki, namesti: Kroko, Krako, imé kraja Krikov namesti Krakov, Ridegast, namesti Radegast, toraj je tudi mogoče: Mikisla namesti Mokosla, ker glasnik š tudi so polabski Slovani radi izgovarjali, kakor Senjani in Rečani, kot s, na priliko: vause, namesti vause = vušesa, dausa, namesti duša. Štironožna žival je, kolikor se dá spoznati iz posnetka pri Maschu in Kollaru podobna govedu, al o stroji glave kaže bolj na ovco, posebno gobec.

Obe živali krava in ovca bili ste pri arjanskih narodih simbola deženosne megle. Po srbskih narodnih pesmah se mladorojeno solnce Božič koplje v mlku, in tukaj je le mogoče misliti na mleko nebeskih krav — megel; megle še dandanes si prosto ljudstvo misli kot ovce ali koze. Kedar se iz planin prikazujejo deževne megle, pravijo Dolenci: „Planinci ovce, koze, krave na pašo ženejo; dež bode“. Ena solčavskih gorá se veli: Ded. Kedar se na njem megle zbirajo, pravi ljudstvo v nižavah: „Dež že ovce, koze, krave pase; dež bode“. Da je krava, ovca, oven, koza bila simbol deževne megle pri Indih, Germanih in Grkih, je do belega dokazano od najizvrstniših mitologov;²⁾ ni mi toraj treba tega tukaj ponavljati, vendar ponavljam, da imamo v božanstvu: Mikisla — nov dokaz za avtentičnost retranskih starotin.

Šolske stvari.

Pravila „Šole“, društva v podporo kranjskemu ljudskemu šolstvu s sedežem v Idriji.

Namen društva.

§. 1. Namera društva je: materialno podpirati kranjsko ljudsko šolstvo.

Pripomočki.

§. 2. 1) Da društvo doseže svoj namen, bode pri družabnikih pobiralo vpisnino in letne doneške, pri šolskih prijateljih in dobrotnikih pa vsakoršne blagovoljne darove v denarjih, knjigah, učnih pomočkih in šolskih pripravah.

2) Z dobljenim denarjem in raznimi darovi bode pomagalo kranjskemu ljudskemu šolstvu s tem, da bode revnim šolam kupovalo učne pomočke in ubogim učencem šolske priprave, da bode slabo plačanim pa pridnim ljudskim učiteljem dajalo primerne knjige za daljno izobraževanje pa tudi denarne podpore, da bode pisatelje knjig za domače ljudske šole materialno podpiralo, in da bode po svoji moći gmotno pospeševalo vse, kar bi kranjsko ljudsko šolstvo povzdigniti moglo.

Družabniki.

§. 3. K društву more pristopiti slehern, ktere mu je mar domačemu šolstvu pomagati.

§. 4. Družabniki se delé v prave in podporne ude.

¹⁾ Dokaze pri Šafařiku „Slov. starožitnosti“ II. 44.

²⁾ Dokaze nabbrane poglej pri Mannhardtu „Germanische Mythen“ str. 2. 4. 8. 63. 68. 176. 294 itd.

Pravi udje so a) ljudski učitelji in b) ljudske šole na Kranjskem.

Podporni udje so drugi, ki vpisnino in letne doneške društvu redno odrajujejo.

Vrh teh udov razločujejo se društveni in šolski dobrotniki, ki kedaj po tem društvu kranjskemu šolstvu razne darove naklonijo.

Dolžnosti družabnikov.

§. 5. Vsak družabnik I. vrste plača pri vstopu 2 gold. vpisnine in potem 4 gold. na leto; družabnik II. vrste 1 gold. vpisnine in 2 gold. na leto; družabnik III. vrste 50 kr. vpisnine 1 gold. na leto.

§. 6. Kdor izmed podpornih družabnikov eno leto potem, ko je bil spominjan, ne plača društvenine, se izbriše iz društva.

Pravi družabnik mora plačati vsaj polovico svojega letnega donecka do 1. oktobra vsacega leta, drugo polovico pa vsaj 1. februarja. Kdor izmed pravih družabnikov ne odrajuje redno, nima pravice do društvenih povrnih.

§. 7. Čast in ljubezen do šolstva in omike svojega naroda ukazuje vsakemu družabniku, da po svoji moći podpira vse društvene namere, da tedaj društvu pridobuje novih udov in v šoli novih dobrotnikov in prijateljev.

Pravice družabnikov.

§. 8. Vsak družabnik, bodi si pravi ali podporni, ima pravico, da sme priti k društvenim shodom, da tu govorí in nasvetuje, da glasuje, voli in da sme tudi voljen biti.

§. 9. Pravi udje vseh treh vrst, to je, učitelji in šole, dobodo sleherno leto po dvakrat, meseca novembra in aprila za svoj letni donesek veče povrnilo, obstoječe v učnih pomočkih, šolskih knjigah in pripravah, knjigah, za učiteljevo daljno izobraževanje, po mogočnosti tudi v denarjih.

Razumno je, da za veči letni donesek dajalo se bode tudi veče povrnilo.

Pravi udje morejo tudi željo izreči, ktere šolske reči naj se jim naklonijo.

Po mogočnosti se bode takim željam vstrezo.

Darovi se bodo delili, ako bode društvena blagajnica v stanu, tudi takim revnim ljudskim učiteljem in šolam na Kranjskem, ki se zarad uboštva ali drugih opravičenih neugodnih okoliščin po društvu vdeleževati ne morejo.

Podporni udje pa ne morejo zahtevati odškodnine za plačano društvenino.

Gospodarjenje.

§. 10. Društveno gospodarjenje oskrbuje odbor, v katerem je 18 odbornikov, 6 idrijskih in 12 vnanjih po eden v posamnih šolskih okrajih na Kranjskem in eden v Ljubljani. — Odbornike voli občni zbor. Odborniki si pa med seboj izvolijo prvosednika, zapisnika in blagajnika.

§. 11. Prvosednik sklicuje odborove seje, jih vodi ter podpisuje sam ali z zapisnikarjem vred vsa pisma, ki zadevajo društvo.

Zraven tega nakupujejo z blagajnikom vred po odborovem naročilu razne reči, ki se darujejo šolam in učiteljem.

Zapisnikar piše pri sejah zapisnik, sprejemlje društvena pisma, spisuje razne društvene zadeve, razpošilja družabnikom naznanila itd.

Blagajnik vpisuje ude, pobira, shranjuje in po odborovem naročilu izplačuje denarje; o vsem tem pri občnem zboru poroča in kaže račun.